משנה · אחרונים · עיקר תוספות יום טוב · סדר מועד

עיקר תוספות יום טוב על משנה תענית

משולם בן יואל כץ, רבי יום טוב ליפמן הלר הלוי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

עיקר תוספות יום טוב על משנה תענית

משולם בן יואל כץ, רבי יום טוב ליפמן הלר הלוי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/עיקר-תוספות-יום-טוב-על-משנה-תענית/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה א 4
משנה ב 4
משנה ג 5
משנה ד 5
משנה ה 5
משנה ו 6
משנה ז 6
פרק ב 6
משנה א 6
משנה ב 7
משנה ג 7
משנה ד 7
משנה ה 8
משנה ז 8
משנה ח 8
משנה ט 8
משנה י 9
פרק ג 9
משנה א 9
משנה ב 9
משנה ג 10
משנה ד 10
משנה ה 10
משנה ו 10
משנה ז 10
משנה ח 11
משנה ט 11
פרק ד 12
משנה א 12
משנה ב 12
משנה ג 12
משנה ד 12
משנה ה 13
משנה ו 13
משנה ז 14
משנה ח 14

פרק א

משנה א

א דְּמַדְקְתָנֵי מֵאֵימָתַי מַכְלַל דִּפְשִׁיטָא לֵיהּ דְּחַיָּבִין לְהַזְכִּיר, וְהֵיכָא חָזִינַן, אֶלָּא אַיְדֵי כוּ'. וּמִבָּרְכוֹת פֶּרֶק ה' מִשְׁנָה ב' דְּתָנֵי מַזְכִּירִין כוּ' אֵין רְאָיָה, דַּהֲוָה אֲמִינָא דִּבְכָל הַשָּׁנָה קָאָמַר. אֲבָל אַדְּתָנֵי וּבָחֹג כוּ' אוֹרְחָא דְּמִלְּתָא לְרַצּוֹת לִפְנֵי שְׁאֵלָה. תּוֹסָפוֹת:

ב **מַזְכִּירִין**. עַיֵּן בְּרָכוֹת (שָׁם. וְעַיֵּן שָׁם אוֹת ה):

ג **הָרִאשׁוֹן**. מְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא דְּמִלּוּלָבְ קָא גָּמַר לַהּ, שֶׁבָּא לְרַצּוֹת עַל הַמַּיִם וּמַתְחִילִין לִטֹּל מִיּוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן, הִלְכָךְ בִּתְפִלַּת יוֹצֵר נַמִּי שֶׁל יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן מַזְכִּירִין גְּבוּרוֹת גְּשָׁמִים. וּמִיהוּ מֵאוּרְתָא לֹא מַתְחִילִין, כְּשֵׁם שֶׁאֵין מַתְחִילִין לִטֹּל אֶת הַלּוּלָב בַּלַּיְלָה:

ד **לְהַזְכִּיר**. פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י לֹא אָמַרְתִּי לִשְׁאוֹל שֶׁיִּתְפַּלְּלוּ עַל הַגְּשָׁמִים בָּחָג כְּגוֹן וְתֵן טַל וּמָטָר, אֶלָּא לְהַזְכִּיר בָּחָג גְּבוּרוֹת שֶׁל מָקוֹם שֶׁמּוֹרִיד גְּשָׁמִים בְּעוֹנָתָן כְּלוֹמַר בִּזְמַנָּן:

ה **בְּעוֹנָתוֹ**. כְּשֵׁם שֶׁתְּחִלַּת הַמִּתִּים מַזְכִּיר כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ וְאֵינָהּ אֶלָּא בִּזְמַנָּהּ. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר לְךָ בִּשְׁלָמָא תְּחִלַּת הַמִּתִּים מַזְכִּיר, דְּכֻלָּהּ יוֹמָא זְמַנֵּיהּ הוּא, אֶלָּא גְּשָׁמִים הָתְנַן סוֹף פִּרְקִין יָצָא נִיסָּן וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים סִימָן קְלָלָה. גְּמָרָא:

ו **לְעוֹלָם כוּ**'. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סְבִירָא לֵיהּ בַּבְּרִיתָא בַּגְּמָרָא דְּאִם בָּא לְהַזְכִּיר כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ מַזְכִּיר, דִּלְעוֹלָם בְּעוֹנָתוֹ מַשְׁמַע, מִיהוּ עַד הַשְׁתָּא לֹא רָמֵי עָלֵיהּ חוֹבָה, אֲבָל בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן חוֹבָה לְרַצּוֹת לִפְנֵי שְׁאֵלָה, שֶׁכָּל הַבָּא לְבַקֵּשׁ מַקְדִּים וּמְרַצֶּה. תּוֹסָפוֹת:

משנה ב

ז וְאִם כֵּן רַבִּי יְהוּדָה פָּלִיג. וְכֵן הוּא בְּהֶדְיָא בַּגְּמָרָא:

ח מִנְהָגָם הָיָה שֶׁהָעוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּבָה בְּמוּסָף אֵינוֹ אוֹתוֹ שֶׁעוֹבֵר בְּשַׁחֲרִית. וּבִירוּשַׁלְמִי קָאָמַר אַמַּאי אֵינוֹ מַזְכִּיר מֵאוּרְתָא, פֵּרוּשׁ בִּתְפִלַּת עַרְבִית, וּמְשָׁנֵי דְּלֵית תַּמָּן כָּל עַמָּא, נְמָצָא זֶה מַזְכִּיר וְזֶה אֵינוֹ מַזְכִּיר, וְיִהְיֶה אֲגֻדּוֹת אֲגֻדּוֹת. וּפְרֵיךְ וְלִדְכְרוּ בְּצַפְרָא, פֵּרוּשׁ בִּתְפִלַּת שַׁחֲרִית, וּמְשָׁנֵי דַּהֲווֹ סָבְרֵי מַדְכְּרֵי לֵיהּ מֵאוּרְתָא וּלְשָׁנָה הַבָּאָה יְזַכִּירוּ גַּם מִבָּעֶרֶב:

ט כֵּן כָּתַב הָרַמְבַּ"ם אֲבָל אוֹמֵר וּמוֹרִיד הַטַּל. וְזֶה כְּמִנְהָג בְּנֵי סְפָרַד שֶׁנּוֹהֲגִים לְהַזְכִּיר בִּימוֹת הַחַמָּה מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַטַּל:

י **אֵינוֹ כוּ**'. יְרוּשַׁלְמִי, מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה, כְּדֵי שֶׁיֵּצְאוּ הַמּוֹעֲדוֹת בַּטַּל, מִפְּנֵי שֶׁהַטַּל סִימָן יָפֶה לָעוֹלָם, וְיַזְכִּיר מִבָּעֶרֶב כוּ' כְּדִלְעֵיל:

יא **עַד שֶׁיַּעֲבֹר**. אֶפְשָׁר לִי לוֹמַר שֶׁסּוֹבֵר דְּכֵיוָן דְּאֵין מַתְחִילִין לְהַזְכִּיר אֶלָּא בְּיוֹם טוֹב אַחֲרוֹן שֶׁל חָג, הָכִי נַמִּי אֵין פּוֹסְקִין אֶלָּא עַד שֶׁיַּעֲבֹר הַפֶּסַח, וְעוֹד שֶׁרְגִילִין לְהִתְאַחֵר בִּירוּשָׁלַיִם

עַד שֶׁיִּעָבֵר הַפֶּסַח וְאֵין כָּל כָּךְ עוֹבְרֵי דְרָכִים בְּחַג הַפֶּסַח שֶׁהַגְּשָׁמִים יַפְסִיקוּם, אֲבָל בִּימֵי הַסַּכּוֹת סִימָן קָלָלָה הֵם:

יב **שֶׁנֶּאֱמַר כוּ**'. וְאִינָךְ סְבִירָא לֵיהּ דְּאֵין לְמֵדִין מֵהָא דְּנִבֵּא לִשְׁעָתוֹ שֶׁהָיָה שְׁנַת רָעָבוֹן וַעֲצִירַת גְּשָׁמִים שֶׁבִּשֵּׂר לָהֶם שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא אָדָר וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים שֶׁיֵּצְאוּ וְיִזְרְעוּ:

משנה ג

יג **בְּשִׁלְשָׁה כוּ**'. דְּאָז זְמַן רְבִיעָה רֹאשׁוֹנָה:

יד לְפִי שֶׁהוּא מָקוֹם נָמוּךְ וְאֵינוֹ צָרִיךְ מָטָר כָּל כָּךְ. רַשִׁ"י:

טו **בְּשִׁבְעָה כוּ**'. לְשׁוֹן רַשִׁ"י כְּלוֹמַר בְּז' בְּמַרְחֶשְׁוָן הוּא חֲמִשָּׁה עָשָׂר אַחַר הֶחָג. וְזֶה יִצְדַּק לְעוֹלָם כְּפִי סֵדֶר הָעִבּוּר הַמָּסוֹר בְּיָדֵינוּ שֶׁאָנוּ חוֹשְׁבִים בּוֹ עַכְשָׁיו שֶׁלְּעוֹלָם תִּשְׁרֵי מָלֵא. אֲבָל כְּשֶׁקִּדְּשׁוּ עַל פִּי הָרְאִיָּה וְזֶה הָיָה בִּימֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל אֶפְשָׁר שֶׁהָיָה חָסֵר. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

טז **אַחֲרוֹן**. שֶׁלִּפְעָמִים מִתְעַכְּבִין קְצָת בִּירוּשָׁלַיִם עַד שֶׁיִּעָבֵר הֶחָג כֻּלּוֹ. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב. וּמְסַיֵּם הֲרֵי לְךָ שֶׁמִּן יְרוּשָׁלַיִם מִדְּרוֹמָהּ עַד קְצֵה הַצָּפוֹן שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא נָהָר פְּרָת, מַהֲלַךְ חֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם. וְאַל תִּתְמַהּ עַל הַשַּׁבָּתוֹת שֶׁבְּתוֹךְ אֵלּוּ הַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם, שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁיֵּלֵךְ עַל יְדֵי בּוּרְגָּנִין וְגַם עַל יְדֵי עִבּוּרֵי עִיר. וְהוֹאִיל וְאֶפְשָׁר לִהְיוֹת כֵּן שֶׁעֲרוּהוּ חֲכָמִים בְּכָךְ יָמִים, כֵּיוָן שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁאֵין הַשַּׁבָּתוֹת מְעַכְּבוֹת:

משנה ד

יז גְּמָרָא, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר:

יח שֶׁמַּיַּחֲדִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם. הָרֹא"שׁ. וּתְמַהֲנִי, דִּבַגְּמָרָא מַאן יְחִידִים אָמַר רַב הוּנָא רַבָּנָן, וּבָתַר הָכִי תָּנֵי אֵיזֶהוּ יָחִיד כוּ' כָּל שֶׁרָאוּי לְמַנּוֹתוֹ פַּרְנָס עַל הַצִּבּוּר, וְאֵיזֶהוּ תַּלְמִיד כָּל שֶׁשּׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ דְּבַר הֲלָכָה וְאוֹמֵר אֲפִלּוּ בְּמַסֶּכֶת כַּלָּה. עַד כָּאן. שְׁמַע מִנָּהּ דְּיָחִיד עָדִיף מִתַּלְמִיד כוּ', וְאִם כֵּן קָשֶׁה עַל הָרֹא"שׁ וְהָרַ"ב שֶׁכָּתְבוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. אֶלָּא הֲוָה לְהוּ לְמִכְתָּב רַבָּנָן, אִי נַמִּי חֲכָמִים:

יט וּבַגְּמָרָא, כְּמוֹ שֶׁאֵין גּוֹזְרִין תַּעֲנִית עַל הַצִּבּוּר לְכַתְּחִלָּה בַּחֲמִישִׁי, הוּא הַדִּין נַמִּי לְיָחִידִים:

כ כְּלוֹמַר שֶׁאֵין לָאָדָם קְבִיעַת זְמַן לְשִׁשְׁתָּה בּוֹ. וְאֵין לְשׁוֹן דְּהָכָא כְּלִישְׁנָא דִּגְמָרָא אֵין קֶבַע לְשֵׁינָה [בְּפֶרֶק קַמָּא דְּסֻכָּה]:

משנה ה

כא **הִגִּיעַ רֹאשׁ חֹדֶשׁ כוּ**'. אַף עַל גַּב דִּזְמַן רְבִיעָה הָאֲפִילָה הוּא שִׁבְעָה עָשָׂר בְּמַרְחֶשְׁוָן כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי לְעֵיל, אַשְׁכְּחָן רַבִּי יוֹסֵי דְּפָלֵיג וּסְבִירָא לֵיהּ שֶׁהוּא בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ כִּסְלֵו. הִלְכָךְ

לְרַבִּי מֵאִיר אֲפִלּוּ בְּמַעוּט הַשָּׁנִים אֵינָהּ מִתְאַחֶרֶת יוֹתֵר, וּלְפִיכָךְ רָאוּי שֶׁיִּהְיוּ בֵּית דִּין גּוֹזְרִין תַּעֲנִית. הָרַ"ן. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ו

כב **מִבָּעוֹד יוֹם**. כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂים בְּצוֹם כִּפּוּר. הָרַמְבַּ"ם:

כג **וַאֲסוּרִין בְּמְלָאכָה**. בַּגְּמָרָא פְּרֵיךְ בִּשְׁלָמָא כֻּלְּהוּ אִית בְּהוּ תַּעֲנוּג, אֶבָל מְלָאכָה צַעַר הוּא, וּמְשָׁנֵי אָמַר קְרָא [יוֹאֵל א] קַדְּשׁוּ צוֹם קִרְאוּ עֲצָרָה, כַּעֲצֶרֶת, מַה עֲצֶרֶת אָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה, אַף תַּעֲנִית אָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה:

כד **שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה תַּעֲנִיּוֹת**. מְנִינָא לְמָה לִי, וְנִרְאֶה לִי לוֹמַר שֶׁהֵם כְּנֶגֶד שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת שֶׁל רַחֲמִים. וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר דְּאַתֵּי לְמֵימַר דְּאֵין גּוֹזְרִין עַל הַגְּשָׁמִים יוֹתֵר מִשְּׁלֹשָׁה עָשָׂר תַּעֲנִיּוֹת כִּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא:

כה וּפָשׁוּט דְּלֹא קָאָמְרֵי אֶלָּא בְּמִידֵי דְּמֵיכָל, דְּאִם לֹא כֵּן מַאי כְּבוֹד שַׁבָּת אִיכָּא. אֲבָל הָהֶחְנוּיוֹת הַמּוֹכְרוֹת שְׁאָר דְּבָרִים אֵין פּוֹתְחִין כְּלָל. בֵּית יוֹסֵף:

משנה ז

כו **בְּמַשָּׂא וּמַתָּן**. פֵּרוּשׁ שֶׁל שִׂמְחָה, דּוּמְיָא דְּבַנְיָן וּנְטִיעָה. תּוֹסָפוֹת:

כז **בְּאֵרוּסִין כּוּ'**. רְצוֹנוֹ לוֹמַר שֶׁלֹּא יִהְיוּ שָׁשִׁים כְּלָל, וְחָמִיר מִתִּשְׁעָה בְּאָב שֶׁמְּאָרְסִין בּוֹ. תּוֹסָפוֹת:

כח **הַנְּזוּפִין**. כְּמוֹ גְּעוּרִין, תַּרְגּוּם וַיִּגְעַר בּוֹ וְנָזַף בֵּיהּ. הָרַמְבַּ"ם:

כט **נִיסָּן**. שֶׁל תְּקוּפָה כְּשֶׁהַגִּיעַ הַשֶּׁמֶשׁ לְתְחִלַּת מַזַּל שׁוֹר. הָרַמְבַּ"ם. כְּלוֹמַר וְלֹא נִיסָּן שֶׁל חֹדֶשׁ הַלְּבָנָה. וְהוּא מִירוּשַׁלְמִי:

ל וּלְנֻסַּח אַחֵר [וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים] מַתְנִיתִין הָכִי קָאָמַר, יָצָא נִיסָּן וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים, שׁוּב סִימָן קָלָלָה הֵם כּוּ':

פרק ב

משנה א

א דְּכֻשֵּׁם שֶׁאֵפֶר קָרוּי עָפָר דִּכְתִיב [בְּמִדְבַּר יט] מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת, כָּךְ עָפָר קָרוּי אֵפֶר. רַשְׁ"י:

ב וְאוֹתוֹ אֵפֶר הֲוֵי מֵעֶצֶם אָדָם, דּוּמְיָא דַּעֲקֵידָה כּוּ':

ג **וּבְרֹאשׁ כּוּ'**. דַּחֲשִׁיבוּתָא הוּא דְּיַהֲבִינַן בְּרֵישֵׁיהוּ דְּנָשִׂיא וְאַב בֵּית דִּין בְּרֵישָׁא, דְּאָמְרֵי לְהוֹן אַתּוּן חֲשִׁבִיתוּ לְמַבְעֵי לָן רַחֲמֵי אַכֹּלֵי עַלְמָא. גְּמָרָא:

ד דְּאִיכָּא עֶגְמַת נֶפֶשׁ טְפֵי, וּמִפְּנֵי חֲשִׁיבוּתָם הֵם מִתְבַּיְּשִׁים מֵאֲחֵרִים, אֲבָל בְּנֵי אָדָם דְּלֹא חֲשִׁיבֵי לֹא מִתְבַּיְּשִׁים בִּנְתִינַת אֲחֵרִים וְסַגֵּי לְהוּ בִּנְתִינַת עַצְמָן. רַשִׁ"י:

ה **הַזָּקֵן**. וְהוּא חָכָם. לֹא הָיָה שָׁם זָקֵן חָכָם מַעֲמִידִין חָכָם כּוּ'. גְּמָרָא:

ו **כִּבּוּשִׁין**. לְשׁוֹן עִצּוּר כְּמוֹ מַכְבֵּשׁ:

ז **וּבַקָּבָלָה**. כָּל מָקוֹם שֶׁהַנָּבִיא מְצַוֶּה וּמוֹדִיעַ וּמַזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל קָרֵי לְהוּ קַבָּלָה. וּבְכָל מָקוֹם דְּלֹא אִתְפְּקִיד נָבִיא כִּי הַאי וַיֵּרָא אֱלֹהִים שֶׁהוּא כִּמְסַפֵּר וְהוֹלֵךְ דְּיָלֵיף אַגַּב אוֹרְחָא מִלְּתָא, לֹא קָרִינַן לֵיהּ קַבָּלָה. רַשִׁ"י:

משנה ב

ח לְשׁוֹן רַשִׁ"י, רָגִיל לְהִתְפַּלֵּל וּתְפִלָּתוֹ שִׁגּוּרָה בְּפִיו וְלֹא יִטְעֶה, שֶׁכָּל חַזָּן שֶׁטּוֹעֶה סִימָן רַע לְשׁוֹלְחָיו [כְּדִתְנַן בְּסוֹף פֶּרֶק ה דְּבָרָכוֹת]:

ט וּלְשׁוֹן בֵּיתוֹ אֵינוֹ מְדֻקְדָּק. וְהָרַמְבַּ"ם כָּתַב וְלֹא יִהְיֶה בְּבָנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ וְכָל קְרוֹבָיו וְהַנִּלְוִים עָלָיו בַּעַל עֲבֵרָה, אֶלָּא יִהְיֶה בֵּיתוֹ רֵיקָן מִן הָעֲבֵרוֹת וְלֹא יָצָא עָלָיו שֵׁם רַע בְּיַלְדוּתוֹ. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ג

י **זְכָרוֹנוֹת וְשׁוֹפָרוֹת**. וּמַלְכוּיוֹת לֹא. וְהָא דְּפֵרֵשׁ הָר"ב בְּפֶרֶק ד' דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה מִשְׁנָה ה' כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ שָׁם זְכָרוֹנוֹת יְהֵא מַלְכוּיוֹת עִמָּהֶן. יֵשׁ לוֹמַר לֹא בָא לְלַמֵּד אֶלָּא רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁל יוֹבֵל, דְּאֵין לְמֵדִין מִן הַכְּלָלוֹת, וְהַאי קְרָא דְּמַנֵּיהּ דְּרֵישׁ כְּתִיב בֵּיהּ וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם, וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה נִקְרָא יוֹם שִׂמְחָה, וְיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁל יוֹבֵל אִית בֵּיהּ חֲרוּת שֶׁהוּא וַדַּאי שִׂמְחַת לֵב:

יא **לֹא הָיָה צָרִיךְ כּוּ'**. שֶׁאֵין אוֹמְרִים זְכְרוֹנוֹת וְשׁוֹפָרוֹת אֶלָּא בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וּבְיוֹבְלוֹת וּבְשַׁעַת מִלְחָמָה. גְּמָרָא. וְכִי תֵּימָא דְּצָרִיךְ לְאוֹמְרָן דְּאִם לֹא כֵּן בָּצִיר לְהוּ מִשֵּׁשׁ, לָכֵן נָקַט לִישָׁנָא דְּלֹא הָיָה צָרִיךְ. הָרַ"ן:

משנה ד

יב **אַבְרָהָם**. לְפִי שֶׁהָיָה רֹאשׁוֹן לַנְּצוֹלִים, שֶׁנִּצּוֹל מִנִּמְרוֹד. תּוֹסְפוֹת:

יג **גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל**. בְּיִרּוּשַׁלְמִי פְּרִיךְ וְלֹא יִצְחָק נִגְאַל, שֶׁעֲנִיָּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוּ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה עַל הַצָּלָתוֹ שֶׁל יִצְחָק הִיא, הֵשִׁיבוּ שֶׁמִּכַּיוָן שֶׁנִּגְאַל יִצְחָק הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁנִּגְאֲלוּ כָּל יִשְׂרָאֵל. הָרַ"ן:

יד **יַם סוּף**. לְפִיכָךְ אוֹמְרָהּ בְּזִכְרוֹנוֹת לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל נִשְׁכָּחִים בְּמִצְרַיִם כַּמָּה שָׁנִים וְנִתְיָאֲשׁוּ מִן הַגְּאֻלָּה, וְזָכַר הַמָּקוֹם אוֹתָם וּגְאָלָם כְּדִכְתִיב וָאֶזְכֹּר אֶת בְּרִיתִי. רַשִׁ"י:

טו **יְהוֹשָׁעַ כּוּ'**. לְפִי שֶׁנַּעֲנָה בַּשּׁוֹפָרוֹת עַל יְרִיחוֹ בְּעוֹד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹמְדִים בַּגִּלְגָּל. רַשִׁ"י:

שְׁמוּאֵל כוּ'. מֵעַיִן אֶל ה' בַּצָּרָתָה לִי, וְחוֹתֵם בְּשׁוֹמֵעַ צְעָקָה דִּכְתִיב [שְׁמוּאֵל א ו] וַיִּזְעַק שְׁמוּאֵל אֶל ה'. רַשְׁ"י:

אֵלִיָּהוּ כוּ'. מֵעַיִן אֶשָּׂא עֵינַי אֶל הֶהָרִים, וְחוֹתֵם בְּשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה, דִּכְתִיב בְּאֵלִיָּהוּ [מְלָכִים א יח] עֲנֵנִי ה' עֲנֵנִי, דְּהַיְנוּ תְּפִלָּה. רַשְׁ"י:

יוֹנָה כוּ'. מֵעַיִן מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ ה', וְחוֹתֵם הָעוֹנֶה בְּעֵת צָרָה, שֶׁכֵּן כְּתִיב [יוֹנָה ב] קָרָאתִי מִצָּרָה לִי. רַשְׁ"י:

בֵּירוּשַׁלְמִי פָּרֵיךְ אַאֵלְיָהוּ וְאַיוֹנָה וּמְתָרֵץ לְהוּ כָּךְ:

משנה ה

וְרַבִּי חֲנַנְיָה בֶן תְּרַדְיוֹן. בְּסִיכְנִי. גְּמָרָא:

וְהוּא הַשַּׁמָּשׁ וְלֹא שְׁלִיחַ צִבּוּר. רַשְׁ"י. וּמְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא שֶׁהָיוּ תוֹקְעִין תְּקִיעָה תְּרוּעָה תְּקִיעָה:

בְּנֵי אַהֲרֹן. וְיֵשׁ גּוֹרְסִים בְּתַרְוַיְהוּ בְּנֵי אַהֲרֹן. וְיֵשׁ גּוֹרְסִים בְּתַרְוַיְהוּ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

וְכֵן פֵּרֵשׁ רַשְׁ"י, שֶׁבַּגְּבוּלִין נַמִּי הָיוּ תוֹקְעִין וּמְרִיעִין כַּסֵּדֶר הַשָּׁנוּי בְּמִשְׁנָה זוֹ. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

וְרַשְׁ"י כָּתַב חֲדָא מִלְּתָא הִיא, בְּשַׁעַר מִזְרָח בְּהַר הַבַּיִת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים בְּשַׁעֲרֵי מִזְרָח בְּעֶזְרַת נָשִׁים:

משנה ז

אִי נַמִּי לֹא גָּמְרוּ בַּיּוֹם גּוֹמְרִין בַּלַּיְלָה:

משנה ח

בְּמִגְלַת תַּעֲנִית. מְגִלַּת תַּעֲנִית נִכְתְּבָה בִּימֵי חֲכָמִים אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיוּ כּוֹתְבִין הֲלָכוֹת, וְהַיְנוּ דְּקָתָנֵי כָּל הַכָּתוּב כוּ' כְּאִלּוּ הָיָה מִקְרָא. רַשְׁ"י:

וּבַגְּמָרָא דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה דַּף י"ח, שֶׁבִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם אֲסוּרִים מִפְּנֵי שֶׁשִּׂמְחָה הִיא לָהֶם, אֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם מֻתָּרִים מִפְּנֵי שֶׁאֵבֶל הִיא לָהֶם. אֲבָל חֲנֻכָּה מְפֻרְסָם נִיסָּא גָּלוּי לְכָל יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי שֶׁנִּהֲגוּ בּוֹ הַמִּצְוָה וְהֶחֱזִיקוּ בּוֹ כְּשֶׁל תּוֹרָה וְלֹא נָכוֹן לְבַטְּלוֹ, וּפוּרִים קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ הַיְּהוּדִים כִּדְכְתִיב בְּאֶסְתֵּר:

משנה ט

וּבַטּוּר אִיתָא אַרְבַּע סְעֻדּוֹת, דְּשָׁלֹשׁ לַשַּׁבָּת. וְכָתַב הָרַ"ן וְאַף עַל גַּב דְּבִלֹּא תַּעֲנִית צָרִיךְ פַּת לִסְעֻדַּת הַיּוֹם גַּם כֵּן, מִכָּל מָקוֹם מִפְּנֵי הַתַּעֲנִית מַרְבִּין לִקְנוֹת דְּבָרִים שֶׁחַיֵּי נֶפֶשׁ בָּהֶם:

כט יֵשׁ לוֹמַר דְּחַיְשִׁינַן שֶׁמָּא בַּעֲלֵי הַחֲנֻיּוֹת לֹא יְשִׂימוּ לִבָּם לָכָךְ שֶׁמִּפְּנֵי הַתַּעֲנִית וְהַשַּׁבָּת הֵם קוֹנִים:

ל שֶׁאֵין בְּיכֹלֶת דַּלַּת הָעָם לִקְנוֹת שְׁתֵּי סְעֻדּוֹת גְּדוֹלוֹת בְּיַחַד, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁצָּרִךְ גָּדוֹל לְמָטָר הוּא:

לא **לְהַפְקִיעַ**. מְבַטֵּל שִׁעוּר מִדָּה הָרִאשׁוֹנָה וּמְמַעֲטָהּ. רַשְׁ"י:

לב **וְלֹא אַחֲרוֹנוֹת**. פֵּרוּשׁ הַתְּחָלַת הָאַחֲרוֹנוֹת, אֲבָל כָּךְ סִדְרָן שֵׁנִי חֲמִישִׁי שֵׁנִי, חֲמִישִׁי שֵׁנִי חֲמִישִׁי שֵׁנִי. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה י

לג **בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ**. דְּאִקְּרֵי מוֹעֵד. רַשְׁ"י:

לד **אֵין כּוֹ**'. דְּאַף עַל גַּב דְּאִקְּרֵי מוֹעֵד לֹא כְּתִיב יוֹם מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה. רַשְׁ"י. אֲבָל פּוּרִים אַף עַל גַּב דִּכְתִיב בֵּיהּ יוֹם מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה, כֵּיוָן דְּלֹא אִקְּרֵי מוֹעֵד לֹא חָשֵׁיב לֵיהּ, אַף עַל גַּב דְּאִקְּרֵי יוֹם טוֹב, לֹא זֶהוּ לְשׁוֹן מוֹעֵד שֶׁנִּקְרָאִים הַמּוֹעֲדוֹת בַּתּוֹרָה:

פרק ג

משנה א

א **מַיָּד**. לְפִי שֶׁאֵינוֹ דָּבָר שֶׁסּוֹבֵל מִתּוּן. דְּבִשְׁלָמָא הַגְּשָׁמִים אֶפְשָׁר לְהַמְתִּין, שֶׁאִם יֵרְדוּ לְאַחַר מִכֵּן יִהְיוּ פֵּרוֹת הַשָּׁנָה כְּתִקּוּנָן, אֲבָל צְמָחִים שֶׁשָּׁנוּ אִם לֹא יִתְקְנוּ בְּמֵהֵרָה יִפָּסְדוּ לְגַמְרֵי. וְכֵן כְּשֶׁפָּסְקוּ גְּשָׁמִים הֲרֵי הַצְּמָחִים נִפְסָדִים מְהֵרָה וְאֵין מִתּוּן לַדָּבָר. וּמֵהַאי טַעֲמָא שָׁנוּ דָּוְקָא תְּנַן, אֲבָל יָבְשׁוּ לֹא כִּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא, לְפִי שֶׁאֵין לָהֶם תַּקָּנָה כְּשֶׁיָּבְשׁוּ אֶלָּא לִזְרֹעַ בַּתְּחִלָּה, לְפִיכָךְ הֲרֵי הֵם כְּאִלּוּ לֹא יָרְדוּ עֲלֵיהֶם גְּשָׁמִים כְּלָל, וּלְפִיכָךְ מִתְעַנִּין כְּפִי הַסֵּדֶר. הָרַ"ן:

ב **בַּצֹּרֶת**. אַף עַל גַּב דְּקַלָּה מִמַּכַּת רָעָב כּוֹ', הָכִי קָאָמַר, דְּאַף עַל פִּי שֶׁיָּרְדוּ גְּשָׁמִים וְאֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִהְיֶה רָעָב, אַךְ כֵּיוָן שֶׁפָּסְקוּ אַרְבָּעִים יוֹם לְפָחוֹת, מַכָּה מְבִיאָה לִידֵי בַּצֹּרֶת הִיא זוֹ. הָרַ"ן:

משנה ב

ג **לֹא לַבּוֹרוֹת**. מַשְׁכַּחַת לַהּ דְּיָרְדוּ בְּנַחַת וּבְכֹחַ, וְטוּבָא לֹא אַתְיָא. גְּמָרָא:

ד **מִיָּד**. מְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא עַל הָאֵילָנוֹת בִּפְרוֹס הַפֶּסַח, מִשּׁוּם דְּהַאי שַׁעְתָּא מְלַבְלְבֵי אִילָנֵי כוּ'. וְכֵן כְּשֶׁיָּרְדוּ לְאֵילֵן וְלֹא לַצְּמָחִין כוּ' הַדָּבָר מַרְאֶה שֶׁהָרְבִיעָה הַצְּרִיכָה לַזְּרִיעָה תִּתְאַחֵר הַרְבֵּה אוֹ לֹא תָּבֹא כְּלָל, וּלְפִיכָךְ מַתְרִיעִין מִיָּד. וְכֵן כְּשֶׁהִגִּיעַ פְּרוֹס הֶחָג וְלֹא יָרְדוּ לַבּוֹרוֹת, כִּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא:

משנה ג

ה **וְכֵן עִיר כּוּ'**. הַיְנוּ טַעֲמָא שֶׁאוֹתָהּ הָעִיר מַתְרַעַת מִיָּד וְאֵינָהּ נוֹהֶגֶת סֵדֶר הַתַּעֲנִיּוֹת, לְפִי שֶׁהַדָּבָר מַרְאֶה בְּעַצְמוֹ שֶׁזֶּה בָּא עֲלֵיהֶם בְּגְזֵרָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְלֹא בְּמִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם, וּלְפִיכָךְ רָאוּי שֶׁיִּתְעַנּוּ וְיָרִיעוּ מִיָּד. וּמִשּׁוּם הָכִי מַיְתֵי קְרָא וְהִמְטַרְתִּי כּוּ'. הָרַ"ן:

ו **סְבִיבוֹתֶיהָ**. אוֹתָהּ הַפְּרָכְיָא. הַמַּגִּיד. אֲבָל רַשִׁ"י מְפָרֵשׁ סְבִיבוֹתֶיהָ מַה שֶּׁסְּבִיב הַהַפְרָכְיָא. בֵּית יוֹסֵף. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ז **לֹא מַתְרִיעוּת**. שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים מִתְעַנִּין וְלֹא מַתְרִיעִין. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר מַתְרִיעוֹת כּוּ' שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁמַּתְרִיעִין וְלֹא מִתְעַנִּין. יְרוּשַׁלְמִי. הָרַ"ן:

משנה ד

ח **דָּבָר**. מִלְּתָא דִּפְשִׁיטָא שֶׁאֵין בָּהּ מִתּוּן וּצְרִיכִין לְהִתְעַנּוֹת מִיָּד:

ט **הַמּוֹצִיאָה**. מִלִּישְׁנָא דְּהַמּוֹצִיאָה דִּיֵּק הָרַמְבַּ"ם דְּאֵין הַנָּשִׁים וְהַקְּטַנִּים וְהַזְּקֵנִים שֶׁשָּׁבְתוּ מִמְּלָאכָה בִּכְלַל הַמְּנָיָן הַזֶּה. הָרַ"ן. וְהַמַּגִּיד מִשְׁנָה כָּתַב דְּמִרַּגְלִי דִּיֵּק דְּהֵן הַגְּבָרִים לְבָד כּוּ':

י **בִּשְׁלֹשָׁה יָמִים**. אֶחָד בְּכָל יוֹם. רַשִׁ"י:

יא **פָּחוֹת כּוּ'**. לְשׁוֹן הַגְּמָרָא בְּיוֹם אֶחָד אוֹ בְּאַרְבָּעָה יָמִים אֵין זֶה דָּבָר. וּפֵרַשׁ רַשִׁ"י דְּאַקְרַאי בְּעַלְמָא הִיא וְלֹא קְבַע:

משנה ה

יב בָּא לְרַבּוֹת דִּיּוֹתֵר מִסְּבִיבוֹתֶיהָ מִתְעַנּוֹת, דְּאִם לֹא כֵּן סְבִיבוֹתֶיהָ הָוֶה לֵיהּ לְמִתְנֵי. וְהַבַּיִת יוֹסֵף הִקְשָׁה בְּשֵׁם הָרַמְבַּ"ם מִשּׁוּם דְּאֵין זְמַן בָּעוֹלָם שֶׁלֹּא יְהֵא בּוֹ חֶרֶב בְּאֶחָד מֵהַמְּקוֹמוֹת, וְכֵיוָן שֶׁכֵּן בְּכָל הָעוֹלָם יִתְעַנּוּ. וְאֶפְשָׁר דְּדַוְקָא אוֹתָן הַשּׁוֹמְעִין וְיֵשׁ כָּאן חֲשָׁשָׁא פֶּן גַּם עֲלֵיהֶם יַעֲבֹר. וְכֵן בְּדָבָר מוֹקֵי לַהּ בַּגְּמָרָא כְּשֶׁשַּׁיָּרוֹת מְצוּיוֹת, דְּמִתְלַוֶּה וּבָא עִמָּהֶן:

יג **הָאַרְבֶּה וְעַל הֶחָסִיל**. וּבַבְּרַיְתָא מַתְרִיעִין עַל הַגּוֹבַאי בְּכָל שֶׁהוּא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר אַף עַל הֶחָגָב. וְכָתַב הָרַאֲבַ"ד דִּלְתַנָּא קַמָּא כָּל הַמִּינִין מַזִּיקִין, וּרְאָיָה מִיּוֹאֵל, חוּץ מִן הֶחָגָב. אֲבָל הַמַּגִּיד כָּתַב דְּדַוְקָא אֵלּוּ שְׁלֹשָׁה שֶׁהִזְכִּירוּ וְלֹא שְׁאָר הַמִּינִין, אֶלָּא אִם כֵּן בְּתַעֲרוֹבוֹת, וְשֶׁל יוֹאֵל בְּתַעֲרוֹבוֹת אַרְבֶּה וְחָסִיל הָיוּ:

משנה ו

יד **בַּגְּמָרָא**. וַעֲדַיִן תִּבְעֵי לָן כְּכִיסוּיָא דְּתַנּוּרָא אוֹ דִּלְמָא כִּי דָּרָא דִּרְפְתָא (שׁוּרוֹת לֶחֶם הַדְּבֵקִים בְּפוּמָא דְּתַנּוּרָא זֶה אֵצֶל זֶה, אִי נַמִּי זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה), תֵּיקוּ:

משנה ז

טו **מַתְרִיעִין**. בְּעַנְּנוּ. רַשִׁ"י. וְכָתַב הָרַ"ן וְאַף עַל גַּב דְּכָל מַתְרִיעִין אַף תַּעֲנִית בְּמַשְׁמַע, הָכָא שֶׁאֲנִי שֶׁיָּדוּעַ שֶׁאָסוּר לְהִתְעַנּוֹת בְּשַׁבָּת, מִמֵּילָא דִּבְלֹא תַּעֲנִית קָאָמַר:

טז הָרַמְבַּ"ם. וְהַטּוּר הִשְׁמִיט מִדִּבְרֵי הָרַמְבַּ"ם תֵּיבַת מִתְעַנִּין:

יז **עַל עִיר**. וְאַף בְּחֹל אֵין מִתְעַנִּין בָּעִיר עַצְמָהּ וְלֹא בִּסְבִיבוֹתֶיהָ. וְטַעֲמָא כָּתַב הָרַמְבַּ"ן דְּכֵיוָן דְּמֵחֲמַת הַצָּרָה וְתַקָּף בָּהֶלְתָּהּ אִי אֶפְשָׁר לִבְנֵי הָעִיר לְהִתְעַנּוֹת, אַף סְבִיבוֹתֵיהֶן אֵין מִתְעַנִּין. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

יח **וְלֹא לִצְעָקָה**. שֶׁאֵין אָנוּ בְּטוּחִים כָּל כָּךְ שֶׁתּוֹעִיל תְּפִלָּתֵנוּ לִצְעֹק עֲלֵיהֶם בְּשַׁבָּת. רַשְׁ"י:

יט וְאִם כֵּן מַתְנִיתִין דְּוָקָא בִּסְבִיבוֹתֶיהָ, וּכְרַבִּי עֲקִיבָא דְּמִשְׁנָה ד'. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ח

כ **שֶׁלֹּא תָבֹא**. לִישְׁנָא מַעֲלֶיָא נָקִיט. רַשְׁ"י:

כא **חוּץ כּוּ'**. לְפִי שֶׁאֵין מִתְפַּלְּלִין עַל רֹב טוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר [מַלְאָכִי ג] עַד בְּלִי דָי, עַד שֶׁיִּבְלוּ שִׂפְתוֹתֵיכֶם מִלּוֹמַר דַּי. גְּמָרָא. וּפֵרֵשׁ הָרַ"ן וְכֵיוָן שֶׁכָּךְ מִדָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁכְּשֶׁהוּא נַעֲנֶה לְעַמּוֹ מַשְׁפִּיעַ לָהֶם מִטּוּבוֹ עַד שֶׁיִּבְלוּ כּוּ', אֵין מִתְפַּלְּלִין עֲלֵיהֶם:

כב **תַּנּוּרֵי כּוּ'**. שֶׁהֵם בַּחֲצֵרוֹת. רַשְׁ"י:

כג **שֶׁלֹּא יִמּוֹקוּ**. בָּטוּחַ הָיָה בִּתְפִלָּתוֹ שֶׁיֵּרֵדוּ גְּשָׁמִים הַרְבֵּה, הָרַ"ן:

כד **עוּגָה**. כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשָׂה חֲבַקּוּק הַנָּבִיא, שֶׁנֶּאֱמַר (חֲבַקּוּק ב) עַל מִשְׁמַרְתִּי אֶעֱמֹדָה, פֵּרֵשׁ רַשְׁ"י כְּמִין בֵּית הָאֲסוּרִים עָשָׂה וְיָשַׁב:

כה רַשְׁ"י. לְפִי שֶׁעַל יְדֵי רְשִׁימַת הָעֶגְלָה נַעֲשֵׂית מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ כְּמִין עוּגָה:

כו **וּנְדָבָה**. רָצוֹן וְעַיִן יָפָה. רַשְׁ"י:

כז **מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים**. הֲדָא אָמְרָה הַר הַבַּיִת מְקוּרֶה הָיָה, וְתָנֵי כֵּן אַסְטָיו לִפְנִים מֵאַסְטָיו הָיָה. יְרוּשַׁלְמִי:

כח **אִם נִמְחֵת**. שֶׁכְּשֵׁם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְאֶבֶן שֶׁתִּמָּחֶה, כֵּן אִי אֶפְשָׁר לְהִתְפַּלֵּל עַל רֹב הַטּוֹבָה. הָרַ"ן. וּבַבְּרַיְתָא, הֵבִיאוּ לוֹ פַּר הוֹדָאָה, אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כּוּ' יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁיִּפְסְקוּ הַגְּשָׁמִים וְיֵהָא רֶוַח בָּעוֹלָם, מִיָּד נָשְׁבָה הָרוּחַ כּוּ':

כט שֶׁהִטִּיחַ דְּבָרִים וְאָמַר לֹא כָךְ כּוּ'. רַשְׁ"י. וּבַבְּרַיְתָא, שֶׁאֵלוּ שְׁנַיִם כְּשְׁנֵי אֵלִיָּהוּ שֶׁמַּפְתִּיחוֹת גְּשָׁמִים בְּיָדוֹ, לֹא נִמְצָא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְחַלֵּל עַל יָדֶיךָ, דְּאֵלִיָּהוּ נִשְׁבַּע דְּלֹא יֵרְדוּ וְאַתָּה נִשְׁבַּעְתָּ שֶׁיֵּרְדוּ, וְנִמְצָא דְּזֶה אוֹ זֶה בָּא לִידֵי שְׁבוּעַת שָׁוְא:

ל וּלְשׁוֹן אֲרַמִּית הִיא. כִּי הַיְלָדִים רַכִּים [בְּרֵאשִׁית לג], תִּרְגּוּם אַרוּם טַלְיָא מְחַטְיָין:

משנה ט

לא **לֹא יַשְׁלִימוּ**. דְּאַכַּתִּי לֹא חָל עֲלֵיהוּ תַּעֲנִית כִּי נָחֲתֵי גְּשָׁמִים. רַשְׁ"י:

לב **קֻדָּם חֲצוֹת**. דְּחֲצוֹת זְמַן אֲכִילָה הוּא, מֵחֲצוֹת וְאֵילָךְ חָל הַתַּעֲנִית, כֵּיוָן שֶׁלֹּא סָעֲדוּ בְּשָׁעַת סְעֻדָּה. רַשְׁ"י:

לג **הַלֵּל הַגָּדוֹל**. הוֹדוּ לֵאלֹהֵי הָאֱלֹהִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ [תְּהִלִּים קלו]. וּמִשּׁוּם דִּכְתִיב בֵּיהּ נוֹתֵן לֶחֶם לְכָל בָּשָׂר נָאֶה לְהֵאָמֵר עַל הַשֹּׂבַע, רַשִׁ"י. וְדֶרֶךְ שִׁיר הוּא שֶׁלֹּא נֶאֱמַר אֶלָּא עַל הַשֹּׂבַע, אֲבָל בִּפְסוּקֵי דְזִמְרָה אוֹמְרִים:

פרק ד

משנה א

א מְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא מִדְּרַבָּנָן. וְאַסְמְכוּהָ מִדְּנִסְמְכָה פָּרָשַׁת כֹּהֵן מְבָרֵךְ לְפָרָשַׁת נָזִיר לוֹמַר מַה נָּזִיר אוֹסֵר בְּיַיִן אַף כֹּהֵן מְבָרֵךְ אָסוּר בְּיַיִן:

ב הֵיכִי אַרְבָּעָה צוֹמוֹת תִּשְׁעָה בְּאָב וְכוּ', דְּלֹא הֲקִבְּעוּ אֶלָּא לְאֵבֶל:

ג **וּבְנְעִילַת שְׁעָרִים**. בֵּירוּשַׁלְמִי, אֵימָתַי נְעִילָה. יֵשׁ אוֹמְרִים נְעִילַת שַׁעֲרֵי מִקְדָּשׁ וְיֵשׁ אוֹמְרִים נְעִילַת שַׁעֲרֵי שָׁמַיִם שֶׁנּוֹעֲלִין אוֹתָן לְעֵת עֶרֶב בִּגְמַר תְּפִלָּה. רַשִׁ"י:

משנה ב

ד **צַו**. וְסוֹפוֹ תִּשְׁמְרוּ, לְכָל יִשְׂרָאֵל צִוָּה. וְאִי אֶפְשָׁר לְכָל יִשְׂרָאֵל כֻּלָּן שֶׁיִּהְיוּ עוֹמְדִין בָּעֲזָרָה בִּשְׁעַת קָרְבָּן:

ה **הָרִאשׁוֹנִים**. שְׁמוּאֵל וְדָוִד. רַשִׁ"י. וְכֵן כְּתִיב (בְּדִבְרֵי הַיָּמִים א ט) הֵמָּה יָסַד דָּוִד וּשְׁמוּאֵל הָרוֹאֶה בֶּאֱמוּנָתָם:

ו **שֶׁל לְוִיִּם**. שֶׁגַּם הֵמָּה נִתְחַלְּקוּ לְכ"ד מִשְׁמָרוֹת:

ז **בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית**. פֵּרוּשׁ בֵּין אוֹתָן שֶׁהָיוּ רְחוֹקִים וּמִתְכַּנְּסִים בְּעָרֵיהֶם בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, בֵּין אוֹתָן שֶׁהָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם בַּמִּקְדָּשׁ:

משנה ג

ח לְפִי שֶׁאֵין בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית לְבַדָּהּ תִּשְׁעָה פְּסוּקִים כְּדֵי קְרִיאַת כֹּהֵן לֵוִי וְיִשְׂרָאֵל. שֶׁכָּל אֶחָד צָרִיךְ לִקְרוֹת שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים, כְּדִתְנַן בְּפֶרֶק ד' דִּמְגִלָּה הַקּוֹרֵא בַּתּוֹרָה לֹא יִפְחֹת מִשְּׁלֹשָׁה פְּסוּקִים:

ט **הַשָּׁמַיִם**. לְפִי שֶׁאֵין בְּפָרָשַׁת תּוֹצֵא אֶלָּא שְׁמֹנָה פְּסוּקִים, לְפִיכָךְ אוֹמֵר וַיְכֻלּוּ:

י **פִּיהֶן**. פָּרָשָׁה בִּנְעִילָה לֵיכָא. רַשִׁ"י:

משנה ד

יא לְפִי שֶׁהַלֵּל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים עָשׂוּ לָהֶם חִזּוּק וְדָחוּ הַמַּעֲמָד (בִּתְחִלַּת הַיּוֹם). הָרַמְבַּ"ם. וּדְקָרֵי הַלֵּל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים אַף עַל גַּב דְּתִקּוּן נְבִיאִים הוּא, כָּל שֶׁאֵינוֹ מְפֹרָשׁ בְּתוֹרַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים קָרֵי לֵיהּ:

יב **מַעֲמָד**. קִבּוּצָן לְכָל תְּפִלָּה מִן הָאַרְבַּע תְּפִלּוֹת וַעֲמִידָתָן שָׁם לְתְפִלָּה וְלִתְחִנָּה וּלְבַקָּשָׁה נִקְרָא מַעֲמָד. הָרַמְבַּ"ם:

יג **בִּנְעִילָה**. בִּירוּשָׁלַיִם, לְפִי שֶׁהָיוּ טְרוּדִין בַּמּוּסָף שֶׁיֵּשׁ בּוֹ לְהַקְרִיב בְּהֵמוֹת יוֹתֵר מִתָּמִיד שֶׁהוּא אֶחָד, אֵין לְךָ מוּסָף בְּלֹא שְׁתֵּי בְהֵמוֹת, וְלֹא הָיָה לָהֶם פְּנַאי כְּלָל, שֶׁהַכֹּהֲנִים טְרוּדִין בַּמּוּסָף וְיִשְׂרָאֵל לַחֲטֹב עֵצִים וְכוּ'. רַשְׁ"י, וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

יד שֶׁאַף עַל פִּי דְתַקָּנַת נְבִיאִים הוּא, כְּדִבְרֵי סוֹפְרִים דָּמִי. וּבַגְּמָרָא דַּף כ"ח קָרֵי לַהּ מִדְּאוֹרַיְתָא מִשּׁוּם דְּתַקָּנַת נְבִיאִים הוּא:

משנה ה

טו **בֶּן יְהוּדָה**. פֵּרוּשׁ מִשֵּׁבֶט יְהוּדָה, וְכֵן בֶּן בִּנְיָמִין, כִּי אֵלּוּ הַשְּׁנֵי שְׁבָטִים הָגְלוּ לְבָבֶל, וְהֵם שָׁעָלוּ:

טז **בְּתַמּוּז**. לְפִי שֶׁאוֹתָן שֶׁהִתְנַדְּבוּ בְּאֶחָד בְּנִיסָן סִפְּקוּ עַד כ' בְּתַמּוּז. רַשְׁ"י:

יז **בְּנֵי כּוּ'**. דִּבְקִצִּיעוֹת בְּלֹבָד לֹא הָיוּ יְכוֹלִים לְהִנָּצֵל מֵהַשּׁוֹמְרִים. שֶׁהָרְחוֹקִים הֵבִיאוּ גְּרוֹגָרוֹת וְצִמּוּקִים לְבַכּוּרִים:

יח **שְׁנַיָּה**. נִרְאֶה שֶׁהָאַחֲרוֹנִים שֶׁהֵבִיאוּ בְּכ' בֶּאֱלוּל לֹא הִסְפִּיקוּ אֶלָּא עַד אֶחָד בְּטֵבֵת, וְלֹא נִמְצְאוּ מִי שֶׁהִתְנַדְּבוּ, וְהֵטִילוּ גּוֹרָלוֹת. וְהִנֵּה אֵין אֶחָד מֵהַמְּבִיאִים שֶׁהֵבִיא רַק לִשְׁנֵי יָמִים כִּי אִם בְּנֵי פַּרְעֹשׁ, וְעַכְשָׁיו שָׁעָלָה הַגּוֹרָל לָהֶם הֵבִיאוּ לִשְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים:

משנה ו

יט כ"ד דְּסִיוָן וְט"ז דְּתַמּוּז מָלוּ לָהֶן אַרְבָּעִין, בְּי"ז נָחִית. גְּמָרָא:

כ **וּבָטַל הַתָּמִיד**. בַּגְּמָרָא, שֶׁכָּךְ קִבָּלְנוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ:

כא **וְהֻבְקְעָה הָעִיר**. פֵּרֵשׁ בַּגְּמָרָא בַּשְּׁנַיָּה, דִּבְרַאשׁוֹנָה כְּתִיב בִּירְמְיָה [נב] בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ וְגוֹ' וַתִּבָּקַע הָעִיר:

כב **הַתּוֹרָה**. כָּךְ קִבַּלְנוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ:

כג **שֶׁלֹּא כּוּ'**. בַּגְּמָרָא לְמָדוּהוּ מִקְּרָאֵי:

כד **בָּרְאשׁוֹנָה**. בַּגְּמָרָא דַּיֵּק מִקְּרָאֵי דִּבְזֹ' נִכְנְסוּ הָעוֹבְדֵי כוֹכָבִים לַהֵיכָל, וְקִלְקְלוּ בּוֹ בְּזֹ' וּבָח', וּבְטֹ' סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה הִצִּיתוּ בּוֹ אֶת הָאוּר, וְהָיָה דּוֹלֵק וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם (הָעֲשִׁירִי) כֻּלּוֹ:

כה **וּבַשְּׁנִיָּה**. דְּתַנְיָא מְגַלְגְּלִים זְכוּת לְיוֹם זַכַּאי וְחוֹבָה לְיוֹם חַיָּב:

כו **בֵּיתָר**. עִיר גְּדוֹלָה וְהָיוּ בָהּ אֲלָפִים וּרְבָבוֹת מִיִּשְׂרָאֵל כּוּ' וְנֶהֶרְגוּ כֻּלָּם, וְהָיְתָה צָרָה גְּדוֹלָה כְּמוֹ חֻרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. הָרַמְבַּ"ם:

כז **וְנֶחְרְשָׁה הָעִיר**. כִּדְכְתִיב [יִרְמְיָה כו] צִיּוֹן שָׂדֶה תֵּחָרֵשׁ, שֶׁנֶּחְרְשָׁה כֻּלָּהּ וְנַעֲשֵׂית כְּשָׂדֶה חֲרוּשָׁה. רַשְׁ"י:

משנה ז

כח **וּמִלְכַּבֵּס**. אֲפִלּוּ לְכַבֵּס וּלְהַנִּיחַ כְּדֵי שֶׁיִּלְבַּשׁ לְאַחַר זְמַן אָסוּר. גְּמָרָא. וּפֵרַשׁ רַשִׁ"י מְשׁוּם דְּנִרְאֶה כְּמֵסִיחַ דַּעְתּוֹ שֶׁעוֹסֵק בְּכִבּוּס בְּגָדִים:

משנה ח

כט דְּתַנְיָא כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר כּוּ' הָיוּ מֵתִים הָרִבֵּה בְּתִשְׁעָה בְאָב, וּבִשְׁנַת אַרְבָּעִים לֹא מֵת אֶחָד מֵהֶם. תָּמְהוּ וְאָמְרוּ שֶׁמָּא טָעִינוּ בְּחֶשְׁבּוֹן הַחֹדֶשׁ. חָזְרוּ וְשָׁכְבוּ בְּקִבְרֵיהֶן [בַּלֵּילוֹת] עַד לֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר. כֵּיוָן שֶׁרָאוּ שֶׁנִּתְמַלְּאָה הַלְּבָנָה בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר וְלֹא מֵת אֶחָד מֵהֶן, יָדְעוּ שֶׁחֶשְׁבּוֹן הַחֹדֶשׁ מְכֻוָּן וּכְבָר נִשְׁלְמוּ אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁל גְּזֵרָה. עַד כָּאן. וְהֵם סָבְרוּ שֶׁמִּסְפַּר הָאַרְבָּעִים הִתְחִילוּ מִשְּׁנַת שִׁלּוּחַ הַמְרַגְּלִים, אֲבָל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ הִתְחִיל הַחֶשְׁבּוֹן מִזְּמַן יְצִיאָתָם מִמִּצְרַיִם:

ל וְכֵיוָן שֶׁנִּגְמְרָת מְלֶאכֶת ה' עֲשָׂאוּהוּ יוֹם טוֹב. וְכֵן מָצִינוּ בְּחִנּוּךְ בֵּית רִאשׁוֹן:

לא וְחִישְׁינַן שֶׁיִּגְדְּלוּ תּוֹלָעִים בָּעֲצִים, וְכָל עֵץ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תּוֹלַעַת פָּסוּל לַמַּעֲרָכָה:

לב שֶׁבִּשְׁבִילָהּ עָשָׂר בְּתַמּוּז שִׁבֵּר הַלּוּחוֹת, וּבְי"ח טָחַן הָעֵגֶל וְחָזַר וְעָלָה, וְאַרְבָּעִים יוֹם הִתְנַפֵּל, וְעוֹד אַרְבָּעִים יוֹם שֶׁבָּהֶן קִבֵּל לוּחוֹת אֲחֲרוֹנוֹת. חֲשׁוֹב שְׁנַיִם עָשָׂר דְּתַמּוּז דַּהֲוָה חָסֵר, וּשְׁלֹשִׁים דְּאָב, וְעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה דֶּאֱלוּל, וְתִשְׁעָה דְּתִשְׁרֵי, הֲרֵי שְׁמוֹנִים יוֹם כּוּ'. וּבְקָר יוֹם הַכִּפּוּרִים יָרַד, שֶׁהוּא י' בְּתִשְׁרֵי. רַשִׁ"י:

לג **שֶׁלֹּא כּוּ**'. הַיְפֵיפִיּוֹת הָיוּ אוֹמְרוֹת כָּךְ, שֶׁאֵין הָאִשָּׁה אֶלָּא לְיוֹפִי. הַמְיֻחָסוֹת שֶׁלֹּא הָיוּ נוֹשְׂאוֹת חֵן בְּעֵינֵי רוֹאֵיהֶן אוֹמְרוֹת אַל תִּתֵּן כּוּ' שֶׁאֵין אִשָּׁה אֶלָּא לְבָנִים, וּכְשֶׁיִּהְיוּ בָּנֶיךָ מְיֻחָסִים הַכֹּל קוֹפְצִים אַחֲרֵיהֶם, בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת. בַּגְּמָרָא:

לד **יִרְאַת כּוּ**'. שֶׁמִּן הַסְּתָם הַמְיֻחָסוֹת הֵן יְרֵאוֹת ה', שֶׁעִקַּר יִחוּסָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין בָּהֶן פְּסוּל מַמְזֵרוּת וְכַיּוֹצֵא בּוֹ. אִי נַמִּי מְיֻחָסוֹת דְּהָכָא אַנְשֵׁי חַיִל יִרְאֵי ה':

לה **צְאֶינָה**. מִשְּׁמַע שֶׁיּוֹצְאוֹת וְחוֹלוֹת. הַר"ן:

לו כְּלוֹמַר שֶׁגַּם יוֹם הַכִּפּוּרִים הָיָה בְּתוֹךְ הַחִנּוּךְ, כִּדְמוּכָח בְּמִלָּכִים [א ח] וַיַּעַשׂ אֶת חֻגַּת שִׁבְעַת יָמִים וְשִׁבְעַת יָמִים. וּמְפֹרָשׁ בַּגְּמָרָא דְּשִׁבְעַת יָמִים הָיָה הַחִנּוּךְ קוֹדֶם לְשִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג, וְנִמְצָא שֶׁז' בְּתִשְׁרֵי שֶׁהֵם שְׁנֵי יָמִים קֹדֶם יוֹם הַכִּפּוּרִים הִתְחִילוּ יְמֵי הַחִנּוּךְ. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: